

9. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 0/3 Zagalnij klas. Filosofiya. Psihologiya. Religiya. Suspilni nauki.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini im. Ivana Fedorova.
10. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 5 Matematika ta prirodnichi nauki. 60 Biotehnologiya. 61 Medichni nauki.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini im. Ivana Fedorova.
11. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2008). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 62 Mashinobuduvannya. Tehnika v cilomu.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini im. Ivana Fedorova.
12. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2011). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 63/65 Silske, lisove, ribne ta mislivske gospodarstvo. Komunalno-pobutove gospodarstvo. Organizaciya virobnictva, torgivli, transportu, зв'язку, poligrafii. Buhgalteriya. Reklama.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
13. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2012). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 66/69 Himichna tehnologiya. Himichna promislovist. Rizni galuzi promislovosti ta remesla. Budivelnа promislovist.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
14. Ahverdova M. J. ta in. [pidgot.]. (2011). *Universalna desyatkova klasifikaciya (UDK) : Osnovna tablitsya. 7/9 Mistectvo. Iгри. Sport. Movoznavstvo. Hudozhnya literatura. Literaturoznavstvo. Geografiya. Istoriya.* 2-ge vid., vipravl. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
15. *Universalna desyatkova klasifikaciya. Struktura, pravila vedennya ta indeksuvannya (GOST 7.90—2007, MOD) : DSTU 6096:2009.* (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.

Надійшла до редакції 16 листопада 2020 року

УДК 655.3.06:025-028.27]:006.032ISBN[(477)](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2020.11(292).16-22

Ірина Погореловська,
завідувач відділу Міжнародної системи
стандартної нумерації книг (ISBN)
Книжкової палати України,
e-mail: isbn@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7530-7646>

Електронні видання в координатах системи ISBN

У статті визначено загальні тенденції й перспективи розвитку електронного книговидання у світі та Україні, розглянуто порядок надання ISBN електронним виданням.

Зауважено, що електронне книговидання демонструє високий рівень інноваційного розвитку. Моніторинг вітчизняних неперіодичних електронних видань та результати аналізу документного потоку обов'язкових примірників видань, що надходять до Книжкової палати України відповідно до чинного законодавства, свідчать про те, що в процесі оформлення видань у видавців виникають труднощі з правильним трактуванням окремих положень чинних правових і нормативних документів. Часто видавці надають ISBN електронним виданням неправильно. Подано рекомендації щодо ідентифікації неперіодичних електронних видань у системі ISBN та наведено приклади.

Окреслено проблеми, що виникають в учасників вітчизняного книжкового ринку щодо електронних видань; наголошено на важливості дотримання вимог правових та нормативних документів із видавничої справи, зокрема стосовно оформлення вихідних відомостей, адже видання, випущене відповідно до чинних національних стандартів, має значно вищі шанси швидко знайти шлях до цільової аудиторії.

Ключові слова: електронне книговидання; електронне видання; аудіовидання; вихідні відомості; цифрова дистрибуція; Міжнародна система стандартної нумерації книг; ISBN

Постановка проблеми. Початок 2020 р. ознаменувався зусиллями міжнародної спільноти стримати поширення пандемії COVID-19. Світ перевернувся. Звичний уклад життя кардинально змінився. Весною ООН у своїй доповіді закликала всі країни починати будувати нову економіку, оскільки вороття до старої моделі вже немає [1]. Йдеться про прискорений перехід до цифрової економіки, щодо якої Конференція ООН із торгівлі та розвитку (UNCTAD) виокремлює три (всього їх шість) основні тренди цифровізації, а саме: дистанційну роботу та використання технологій зв'язку; негативний вплив на окремі цифрові платформи (подорожі, туризм); зміну звичок споживачів [2].

А втім, усе має два боки. По всьому світу, на тлі глибоко "просвіщеного" ритейлу, що продовжує вдаряти по низці економічних галузей, спостерігається різке зростання онлайн-продажів. Не минуло це й книжкову галузь, що глобально втратила на продажах офлайн, однак намагається компенсувати негативні наслідки завдяки онлайн. Добре, що свого часу розумні люди

придумали інтернет, мобільний зв'язок, гугл, соціальні мережі та ще купу корисних речей, врятувавши від безмовності та бездіяльності цей світ загалом і книговидання зокрема. До слова, внаслідок суттєвого зростання онлайн-замовлень навесні Amazon збільшив штат працівників на 75 тис. осіб [3]. Зафіксовано суттєве підвищення активності користувачів стрімінгових сервісів. Попри всі випробування книжкова галузь еволюціонує.

Сьогодні більшість видань, наявних на світовому книжковому ринку, виходять у друкованому форматі, проте кількість їхніх електронних аналогів та розмаїття самостійних електронних видань, випущених у різних електронних та аудіоформатах, щорічно зростає. Аудіокниги вже вибули з розряду "нішевих" видань і наразі демонструють позитивну динаміку продажів й активне формування окремого ринку. За оцінками міжнародної мережі Deloitte, 2020 р. обсяг світового ринку аудіокниг зросте на 25% — до 3,5 млрд дол. [4]. Відбувається повсюдне становлення розвинутої інфраструктури електронного книго-

видання та цифрової дистрибуції. Не оминув цей процес і Україну, однак внаслідок перманентної дії низки політичних та економічних чинників, він здійснюється значно повільніше, ніж у провідних країнах світу.

Нині головне — психологічна готовність усіх учасників книжкового ринку нашої держави до функціонування в надскладних COVID-реаліях, до інновацій у книговидаванні та успішності їхнього впровадження в бізнес-моделі й маркетингові стратегії, ефективного використання всієї палітри інструментів інтернету для популяризації електронних видань на території України та поза її межами. На шляху розбудови вітчизняного ринку електронних видань вбачаємо вкрай важливою наявність в українського видавця високого професійного та правового рівня, однак практика демонструє протилежні результати.

Моніторинг вітчизняних неперіодичних електронних видань та результати аналізу документного потоку обов'язкових примірників друкованої продукції, що надходить до Книжкової палати України відповідно до чинного законодавства, свідчать про те, що в процесі оформлення видань у суб'єктів видавничої справи виникають труднощі з правильним трактуванням окремих положень чинних правових і нормативних документів, зокрема в частині ідентифікації неперіодичних електронних видань у системі ISBN.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Сьогорні тема електронних видань, у тому числі й звукових, є актуальною й широко вивчається багатьма міжнародними та вітчизняними фахівцями книговидавничої галузі. Аналіз аспектів державної політики та механізмів державного управління у видавничій справі здійснювали О. Афанасенко, О. Афонін, К. Індутна, Б. Ленський, А. Мураховський, М. Сенченко, М. Тимошик та інші.

Наукові розвідки щодо феномену та природи електронних видань, а також їхньої ролі у становленні сучасних соціальних комунікацій і формуванні комунікаційного простору відображено в працях К. Афанасьєвої, С. Водолазкої, М. Женченко, Т. Киричок, В. Маркової, В. Теремка, Н. Фіголь. Питання щодо професійного рівня редакторської підготовки вітчизняних видавців та якості видавничого оформлення видань багатоаспектно висвітлено в публікаціях Н. Зелінської, В. Різуна, Е. Огар, Н. Черниш, Г. Плиси, Я. Приходи, А. Фідельської. Авторка пропонованої статті розглядає важливу роль Міжнародної системи стандартної нумерації книг (ISBN) в ідентифікації електронних видань та в управлінні їхнім потоком у цифровому середовищі.

Метою статті є визначення загальних тенденцій і перспектив розвитку електронного книговидавання у світі та Україні, розгляд способів ідентифікації різних видів електронних видань, зокрема звукових (аудіо-видань), у межах Міжнародної системи стандартної нумерації книг, що є одним з основних інструментів для їхнього безперешкодного розповсюдження дистрибуційними каналами та через книготорговельні мережі.

Джерельну базу дослідження становлять результати моніторингу та аналізу використання ISBNs користувачами, документний потік обов'язкових примірників видань, що надійшли до Книжкової палати України відповідно до чинного законодавства впродовж поточ-

ного року, електронна довідково-інформаційна база даних користувачів систем ISBN/ISMN, законодавчі та нормативні документи у сфері видавничої справи, наукові статті й звіти, інші інформаційні джерела.

Вибір методів, що використовувалися в процесі наукового дослідження з означеної теми, зумовлено фактичним матеріалом, проблематикою та його метою. На першому етапі дослідження застосовувалися первинні методи: збирання інформації, спостереження, а на другому — аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі електронне книговидавання є інноваційною галуззю книжкової індустрії, про що свідчать тенденції розвитку світового книжкового ринку. Попри той факт, що останніми роками темпи зростання електронного книговидавання в країнах, що є лідерами електронного книговидавання, дещо уповільнилися (через підвищення цін на електронні видання), їхня частка у світовому книговидаванні продовжує залишатися доволі великою [5].

На думку науковця М. Женченко, "формуючи цінову стратегію продажу електронних версій друкованих видань" (наприклад, електронне видання випущене в різних форматах або у повній та скороченій версії), "видавці мають враховувати готовність покупців платити меншу ціну за електронне видання, ніж за друковане, оскільки у свідомості споживача ціна книги асоціюється з її фізичними характеристиками" [6]. У світі наявно кілька моделей ціноутворення щодо електронних видань. Перша — ціна електронного видання має бути нижчою за ціну друкованого аналога (аргументи — видавець не витрачається на папір та поліграфічні послуги), друга — ціна друкованого видання та його електронного аналога (версії) однакова (аргумент — твір є інтелектуальною власністю, що має свою високу ціну, і це головне. Споживач просто купує видання на тому носії, на якому йому зручно читати цей твір або ним користуватися, наприклад, словники). Перша модель притаманна США, а друга — Німеччині. Є ще й третя модель — ціна електронного видання може бути вищою за ціну його друкованого аналога. Йдеться про звукове електронне видання (аудіо-видання). У цьому випадку висока ціна ґрунтується на витратах з якісного звукозапису в студії та гонорару особі, яка начитує текст. Зрозуміло, що видання, озвучене світовою знаменитістю, наприклад, Глоном Маском або Мадонною, й коштуватиме відповідно. Ціна на таку аудіокнижку може добігати 30—40 дол.

"Оптимальною ціною стратегією для видавців, — продовжує свою думку М. Женченко, — вбачається пошук "золотої" середини між справжньою собівартістю електронного видання та купівельною спроможністю читачів й їхнім бажанням платити за електронний контент. Заради цього потрібно, з одного боку, виховувати в суспільстві культуру оплати інтелектуальної власності в електронному форматі, а з іншого — лобювати на державному рівні законодавчі акти, які дозволять зменшити ціну електронних видань, адже "книга є книгою незалежно від форми" [6]. Авторка пропонованої наукової статті повністю поділяє думку М. Женченко, оскільки з огляду на міжнародну та національну прак-

тики, а також українські політичні та економічні реалії зазначена модель ціноутворення щодо електронних видань підходить вітчизняним видавцям якнайкраще.

Нині лідерами електронного книговидання у світі є США, Велика Британія, Китай, Німеччина та Франція. Постійне підвищення числа інтернет-користувачів, збільшення кількості мобільних пристроїв із доступом в інтернет, здешевлення трафіку, зокрема й мобільного, сприятливо позначається на розширенні електронного книжкового простору [5].

Несподіваним констативним явищем світового ринку книговидання стала аудіокнига, покликана виконувати важливі бізнесові й просвітницькі функції [7]. Найбільшим ринком аудіокниг у світі є США. За прогнозами, 2020 р. обсяг американського ринку аудіокниг становив приблизно 1,5 млрд дол. і найближчими роками зростатиме доволі стабільними темпами. На другому місці — китайський ринок, прибуток якого 2020 р., ймовірно, становитиме майже 1 млрд дол., у порівнянні з 450 млн дол. 2017 р. [4].

Темпи успішного розвитку вітчизняного ринку електронних видань залежать від багатьох чинників: ефективної державної економічної та інформаційної політики, наявності сучасної нормативно-правової й матеріально-технічної бази книговидання, розширення ліцензійного репертуару електронних видань, рівня професійної та правової культури суб'єктів видавничої справи, інформаційного забезпечення книжкового ринку, правової культури споживачів [8].

Основоположним національним стандартом, який мають використовувати видавці, оформлюючи вихідні відомості у виданнях, є ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості" [9].

Основним національним стандартом, який мають використовувати видавці, оформлюючи вихідні відомості в електронних виданнях, є ДСТУ 7157:2010 "Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості". Стандарт визначає основні види електронних видань, склад і розміщення в них вихідних відомостей [10].

Відповідно до п. 3.5. ДСТУ 7157, "електронне видання" — це електронний документ, який пройшов редакційно-видавничу опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження в незмінному вигляді". У наукових працях наявні різноманітні й часто суперечливі підходи до визначення понять "електронне видання" та "електронна книга". У національному стандарті ДСТУ 3017:2015 "Видання. Основні види. Терміни та визначення понять" (чинний від 01.07.2016) електронне видання визначено як "документ, інформацію в якому подано у форматі електронних даних і для використання якого потрібні засоби обчислювальної техніки" [10].

У національному стандарті види електронних видань класифіковано за сімома ознаками. Так, **за наявністю друкованого еквівалента** слід розрізняти електронний аналог (копію чи версію) друкованого видання та самостійне електронне видання. **За природою основної інформації** електронні видання поділяють на текстове (символьне); образотворче; звукове (аудіовидання); програмний продукт; мультимедійне. **За техно-**

логією використання електронне видання може бути локальним (режим локального доступу), мережевим (режим віддаленого доступу) або комбінованого використання (призначене як для локального, так і для мережевого використання). **За характером взаємодії з користувачем** електронне видання може бути детермінованим (параметри, зміст та спосіб взаємодії з ним визначені видавцем і не можуть бути змінені користувачем) чи недетермінованим, тобто інтерактивним (параметри, зміст і спосіб взаємодії з ним визначає сам користувач за алгоритмом, заданим видавцем) [10].

Відповідно до п. 5.2.1 ДСТУ 7157, одним з обов'язкових елементів вихідних відомостей електронного видання є Міжнародний стандартний номер книги (ISBN) [11]. У 2020 р. Книжковою палатою України підготовлено нову редакцію ДСТУ 3814___ "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг" (на основі перегляду ДСТУ 3814:2013).

В основу успішного функціонування системи ISBN покладено принцип унікальної нумерації кожного окремого видання, що уможливає його однозначну ідентифікацію в базах даних для книжкової торгівлі, під час проведення моніторингу продажів, електронних транзакцій та у випадку, коли одне й те саме електронне видання в різних форматах розповсюджується через один канал збуту [8]. Згідно з положеннями стандарту ДСТУ 3814:2013 "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг", кожному виданню, незалежно від носія, що розповсюджується самостійно, надають власний ISBN [12].

Свого часу, у зв'язку з появою та розвитком інтернету, створенням і швидким розповсюдженням електронних видань у світі для системи ISBN виникла реальна загроза ефективного функціонування в нових реаліях, оскільки видавці часто надавали один і той самий ISBN як друкованому виданню, так і його електронному аналогу. Це призводило до плутанини в системі книгорозповсюдження, помилок при обробленні замовлень, проведенні моніторингу продажів, опрацюванні статистичних даних, управлінні правами та запасами видавничої продукції, здійсненні інформаційного пошуку тощо [8].

З метою розв'язання зазначених проблем Міжнародне агентство ISBN для національних агентств ISBN країн-учасниць розробило рекомендації щодо правильного ідентифікування електронних видань у системі ISBN. Враховуючи важливість цієї інформації для учасників книжкового ринку України та у зв'язку з набуттям чинності від 01.07.2010. ДСТУ 7157, фахівці Книжкової палати України переглянули Інструкцію про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні та доповнили пунктами щодо ідентифікації неперіодичних електронних видань. Упродовж наступних років Інструкцію неодноразово переглядали (остання редакція — 2020 р.).

Відповідно до п. 3.2 означеної Інструкції, крім друкованих видань, ISBN також надають електронним виданням, а саме: електронному аналогу (копії, версії) друкованого видання, самостійному електронному виданню, зокрема програмним продуктам навчального

та інструктивного характеру (наприклад, автоматизованої системи тренінгу)¹, а також:

- кожному самостійному тому (частині) багатомного та серійного електронного видання;
- звуковим електронним виданням (аудіо-виданням)² на фізичному носії чи доступним для завантаження через інтернет або стрімінговий сервіс;
- мультимедійним електронним виданням;
- оцифрованим примірникам друкованих видань, доступним у ланцюзі постачання;
- слайдам, фільмам і відеофільмам, що розповсюджуються як навчальні чи виробничо-практичні посібники на фізичному носії або доступним для завантаження через інтернет чи стрімінговий сервіс;
- електронним виданням на фізичних носіях (машиночитних стрічках, дискетах чи компакт-дискетах) або доступним для завантаження через інтернет чи стрімінговий сервіс;
- мікроформам (мікрофільмам, мікрофішам);
- кожному компоненту комбінованого видання (до друкованого тексту додано аудіо- чи відео-записи на будь-яких фізичних носіях);
- книжковим застосункам для мобільних пристроїв, якщо вони є виданнями монографічного характеру, доступними для широкого загалу (можуть містити картинки, рухомі зображення та звук);
- виданням для читання особами з вадами зору.

ISBN надають окремим компонентам пакету курсу, випущеному в друкованому або електронному форматі, якщо вони розповсюджуються окремо та підлягають ідентифікації в системі ISBN. Пакет курсу являє собою компіляцію (може містити уривки з книг, журнальні статті, матеріали для вчителя, мультимедійні матеріали тощо). Якщо пакет курсу призначений виключно окремому кінцевому споживачеві, то надавати йому ISBN не потрібно. Однак якщо пакет курсу розповсюджується, наприклад, через книгарні коледжів та ЗВО, то йому потрібно присвоїти ISBN.

Власний ISBN, відповідно до п. 3.3 зазначеної Інструкції, надають і кожному виданню, що має однаковий зміст, але різні якісні чи формальні ознаки, зокрема:

- друкованому виданню та його електронному аналогу в різних форматах, наприклад:

ISBN 978-966-577-001-2 (палітурка)
 ISBN 978-966-577-002-0 (обкладинка)
 ISBN 978-966-577-003-2 (PDF)
 ISBN 978-966-577-004-3 (EPUB)

Якщо видання, випущене в кожному з цих форматів, розповсюджується окремо, то у вихідних відомостях кожної з цих версій потрібно подати повний перелік наданих їм ISBN із зазначенням у дужках аббревіатур форматів. Повний перелік ISBN наводять як у друкованому виданні, так і в електронних аналогах;

- кожній версії одного й того самого електронного видання зі змінами, наприклад:

ISBN 978-966-97385-0-3 (PDF, повна версія)
 ISBN 978-966-97385-1-2 (PDF, скорочена версія);

- друкованому виданню та його різним електронним версіям в аудіоформаті, наприклад:

ISBN 978-966-7905-21-5 (палітурка)
 ISBN 978-966-7905-22-7 (mp3, фізичний носій)
 ISBN 978-966-7905-22-7 (mp4, доступне для завантаження через інтернет або стрімінговий сервіс)

Відповідно до п. 3.5 Інструкції **Міжнародна стандартна нумерація в системі ISBN не поширюється на такі види електронних документів і ресурсів:** електронні дошки оголошень; інтерактивні бази даних; вебсайти; серіальні електронні видання; маркетингові та рекламні матеріали, віджети; особисті документи (резюме чи особиста справа); електронну кореспонденцію; пошукові машини; ігри; розклади, щоденники, журнали; слайди, фільми та відеофільми, що не є навчальними або виробничо-практичними посібниками; програмні продукти (крім навчального та інструктивного характеру); індивідуальні чи персоналізовані книги, не призначені для широкого доступу; ваучери з ліцензійними ключами для доступу до електронних видань монографічного характеру в інтернеті.

Зазвичай кінцевому споживачеві важливо знати: 1) чи підтримується формат необхідного йому електронного видання тим спеціальним пристроєм для читання або програмним забезпеченням, якими він користується; 2) що з цим електронним виданням він може зробити ("скопіювати", "роздрукувати", "поділитися", "голосове відтворення тексту" тощо). Здебільшого це визначається комбінацією формату електронного видання (наприклад, EPUB, PDF) та налаштувань технічного засобу захисту авторських прав (DRM), що за різних комбінацій потребують надання електронному виданню окремих ISBN. Це допомагає постачальнику швидко доставити кінцевому споживачеві необхідну версію електронного видання.

Нижче подано рекомендації щодо ідентифікації неперіодичних електронних видань у системі ISBN та наведено приклади:

1. Електронному виданню, випущеному в різних форматах (наприклад, EPUB, PDF та інших), що розповсюджується окремо, надають різні ISBN. Електронному виданню, яке випускають у новій версії формату (наприклад, EPUB2 → EPUB3), окремий ISBN надають у тому випадку, якщо обидва видання (EPUB2 та EPUB3) є доступними одночасно, а ритейлерам та споживачам потрібно їх розрізняти.

2. Якщо електронне видання випущено у двох різних форматах, однак для продажу видавець об'єднав обидві версії цього видання в один видавничий продукт, то такому продукту надають один ISBN.

3. Якщо пропріетарний формат або певний тип DRM використовують для того, щоб "прив'язати" версію електронного видання до спеціальної платформи, девайса чи програмного забезпечення (reading system), то кожній з цих версій надають окремий ISBN.

З одного боку, якщо електронні видання постачає ритейлер, котрий є єдиним розповсюдженцем електронних видань в пропріетарному форматі, й придбати

¹ Докладну інформацію щодо ідентифікації програмного продукту подано в Інструкції про надання Міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні.

² Термін "аудіокнига" в чинних нормативно-правових документах не вживається.

їх можна виключно через його платформи (наприклад, Amazon Kindle, Apple i-books), і цей ритейлер не потребує ISBN, то в цьому випадку ISBN усім версіям електронного видання можна не надавати. З іншого боку, наявність ISBN може бути корисною для ритейлера, оскільки допоможе йому відстежити продажі версій цього видання або розмістити їх у сторонніх базах даних електронних видань. У цьому випадку кожній версії електронного видання потрібно надати окремий ISBN.

4. Якщо електронне видання у версіях з різними обмеженнями щодо його використання доступне в ланцюзі постачання, то незалежно від того, пропонується воно видавцем чи постачальником, кожній версії цього видання надають окремий ISBN.

5. Якщо обмеження щодо використання електронного видання визначають під час транзакції між постачальником і споживачем (наприклад, останньому пропонується послуга, котра дає змогу вибрати з широкого спектра обмежень щодо використання видання те, що йому потрібно), то замовленій у такий спосіб версії електронного видання окремий ISBN не надають.

Приклад 1. Видавець випускає дві версії одного й того самого електронного видання у форматі EPUB із різними обмеженнями щодо його використання й розповсюджує їх у ланцюзі постачання через різних посередників. У цьому випадку кожній із версій електронного видання надають окремий ISBN:

ISBN 978-966-359-001-7 (PDF, Adobe ADEPT DRM, дозвіл на перегляд та створення двох електронних копій)

ISBN 978-966-359-002-9 (PDF, Adobe ADEPT DRM, дозвіл на перегляд та роздрук однієї паперової копії).

Приклад 2. Видавець створює файл у форматі EPUB і передає його постачальнику, який встановлює два різні набори налаштувань обмежень щодо його використання та робить обидві версії доступними як два різних продукти. У цьому випадку кожній із версій електронного видання надають окремий ISBN (ISBN може бути наданий видавцем або постачальником, якщо цього не зробив видавець).

Приклад 3. Постачальник надає споживачеві можливість придбати електронне видання та самому вибрати, який тип DRM у ньому встановити. В цьому разі не потрібно надавати різні ISBN, оскільки немає двозначності в діалозі між постачальником і споживачем.

Приклад 4. Видавець випускає електронне видання, одна версія якого, на відміну від іншої, збагачена текстовим описом до кожної ілюстрації. У такому випадку кожній із версій надають унікальний ISBN для того, щоб поінформувати споживачів про відмінності.

Приклад 5. Видавець у ланцюзі постачання пропонує споживачам електронні видання із задалегідь визначеними варіантами обмежень щодо їх використання (наприклад, одну версію можна роздрукувати, а іншу — ні). Кожна з цих версій вважається окремим виданням, що потребує окремого ISBN.

Приклад 6. Видавець пропонує широкий діапазон варіантів (наприклад, коли різні налаштування обмежень щодо використання електронного видання можуть бути обрані з розширеного меню чи системи відбору). В такому випадку не потрібно надавати окремі

ISBN кожній комбінації налаштувань, оскільки вважається, що таке видання виготовлено на замовлення.

6. Якщо видавці користуються послугами посередників для створення електронних видань у різних форматах, то вони зобов'язані надати посередникам окремі ISBN для ідентифікації кожного формату.

7. Якщо книга оцифрована бібліотекою чи іншою організацією та цифрова версія стала доступною для широкого загалу, то її слід вважати новим виданням, якому потрібно надати ISBN, незалежно від того, стягується плата за доступ до нього чи ні.

ISBN в електронному виданні подають за формою, визначеною в ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості" та п. 7 Інструкції про порядок надання міжнародного стандартного номера книги (ISBN) в Україні, а саме:

— ISBN розміщують на титульному екрані електронного видання або його еквіваленті (наприклад, екрані, на якому зазначено, коли вперше було надано доступ до видання, та/або екрані, який містить відомості про авторські права);

— ISBN розміщують на ярлику (етикетці), прикріпленому до фізичного носія, на якому випущено видання (касети, дискети, компакт-диска, USB-накопичувача або DVD чи Blu-ray диска), та пакованні;

— ISBN розміщують у вступних титрах слайдів, фільмів, відеофільмів, що розповсюджуються як навчальні та виробничо-практичні посібники;

— ISBN розміщують на кадрі мікроформи, що містить прізвище автора твору та його назву й повторюють на будь-якому пакованні мікроформи;

— якщо неможливо розмістити ISBN на титульному екрані чи ярлику (етикетці), прикріпленому до фізичного носія, на якому випущено видання, то ISBN розміщують у нижній частині звороту будь-якого постійного пакування цього фізичного носія;

— ISBN у вигляді штрихового коду символіки EAN-13 розміщують у нижньому правому кватраті пакування з урахуванням відповідних зон стабілізації навколо штрихової позначки. Штриховодову позначку не варто розміщувати ближче, ніж 8 мм або далі, ніж 102 мм від будь-якого краю пакування;

— вимоги до побудови штрихової позначки, загальні технічні вимоги та методи контролю щодо якості її друку визначено чинними національними стандартами та допоміжними інструкціями [11].

Висновки. Проблеми, що виникають в учасників вітчизняного книжкового ринку щодо електронних видань, це насамперед: широкомасштабне піратство в інтернеті; низький рівень платоспроможності та правової культури споживачів; низька монетизація електронних видань; низький рівень інформаційного забезпечення вітчизняного книжкового ринку; несумісність форматів електронних видань з електронними пристроями для їхнього читання; низький рівень ефективності сучасних технічних засобів захисту електронних видань від несанкціонованого доступу та копіювання; відсутність повного державного обліку електронних видань, а також проблеми, пов'язані з підготовкою електронних видань до випуску [12].

Сучасні новоутворені видавці часто навіть не замислюються над тим, наскільки важливо дотримуватися в роботі вимог правових і нормативних документів із видавничої справи, зокрема щодо оформлення вихідних відомостей, вважаючи це зайвими забаганками з боку держави. При цьому останні не розуміють, що видання, випущене відповідно до чинних національних стандартів, має значно вищі шанси швидко знайти шлях до цільової аудиторії та не заблукати в книжковому океані. Видання, випущене у світ з інформаційними "прогалинами" у вихідних відомостях, ускладнює споживачам процес пошуку та користування ним, унеможливує здійснення його державної реєстрації та ведення статистичного обліку Книжковою палатою України тощо.

Відповідно до п. 5.2.1 ДСТУ 7157, одним з обов'язкових елементів вихідних відомостей

електронного видання є Міжнародний стандартний номер книги (ISBN).

Недотримання видавцями рекомендацій Міжнародного агентства ISBN та положень Інструкції про порядок надання ISBN в Україні стосовно ідентифікації електронних видань призводить до плутанини в автоматизованих інформаційних системах як на національному, так і міжнародному рівнях, тим самим створюючи перешкоди всім учасникам книжкового простору України та поза її межами.

Основний принцип ідентифікації електронних видань полягає в тому, що неперіодичним виданням завжди надають різні ISBN, якщо цього потребує хтось з учасників ланцюга постачання, де величезна кількість видань є доступною одночасно.

Важливо пам'ятати, що різні ISBN потрібні для того, щоб запобігти будь-якій двозначності.

Список використаної літератури

1. *Climate Change and COVID-19: UN urges nations to "recover better"* // United Nations Official Website. — Mode of access: <https://www.un.org/ru/coronavirus/un-urges-countries-build-back-better>. — Title from the screen.
2. *Digital Economy Report 2019* // UNCTAD Official Website. — Mode of access: <https://unctad.org>. — Title from the screen.
3. *Amazon to hire 75 000 more workers as demand rises due to coronavirus* // CNBC Official Website. — Mode of access: <https://www.cnbc.com/2020/04/13/amazon-hiring-75000-more-workers-as-demand-rises-due-to-coronavirus.html>. — Title from the screen.
4. *The ears have it: The rise of audiobooks and podcasting. TMT Predictions 2020* // Deloitte Official Website. — Mode of access: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/technology/technology-media-and-telecom-predictions/2020/rise-of-audiobookspodcast-industry.html>. — Title from the screen.
5. *Лизунова И.* Рынок электронных книг в России: специфика производства и дистрибуции. — Режим доступа: http://journals.tsu.ru/uploads/import/1817/files/2306-2061_i19_p106.pdf. — Загл. с экрана.
6. *Женченко М.* Цифрові трансформації видавничої галузі : монографія / М. Женченко. — 2-ге вид., перероб. і допов. — Київ : Жнець, 2019. — 438 с.
7. *Водолазька С.* Аудіокниги як інноваційний спосіб популяризації книги. — Режим доступу: https://www.academia.edu/38598120/Наукові_записки_Інституту_журналістики. — Назва з екрана.
8. *Погореловська І.* Електронні видання: ідентифікаційний аспект / Ірина Погореловська // Держава та регіони. — 2013. — № 2 (14). — С. 136—141.
9. *Видання. Вихідні відомості (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ; ISO 7275:1985, NEQ) : ДСТУ 4861:2007.* — Чинний від 2009—01—01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2009. — 45 с. — (Інформація та документація).
10. *Електронні видання. Основні види та вихідні відомості : ДСТУ 7157:2010.* — Чинний від 2010—07—01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2010. — 13 с. — (Інформація та документація).
11. *Інструкція про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні (ISBN) / уклад. І. О. Погореловська.* — 8-ме вид., зі змін. і допов. — Київ : Кн. палата України, 2020. — 24 с.
12. *Погореловська І. О.* Як ідентифікують електронні й аудіокнижки у системі ISBN / І. О. Погореловська // Культурно-читальний проект "Читомо". — Режим доступу: <https://chytomo.com/iak-identyfikuiut-elektronni-vydannia-j-audioknyzhky-u-systemi-isbn/>. — Назва з екрана.

Iryna Pogorelovska

Electronic publications in the coordinates of the ISBN system

This article will examine the tendencies and the perspectives in e-publishing in the world as well as Ukraine, again the principles for assignment of ISBNs to electronic publications.

It is noted that e-book publishing demonstrates a high level of innovative development. Monitoring of domestic monographic electronic publications and the results of the analysis of the document flow of deposited publications received by the Book Chamber of Ukraine in accordance with current legislation show that publishers have difficulties in correctly interpreting certain provisions of current legal and regulatory documents. Often, publishers incorrectly assign ISBNs to electronic publications. Recommendations for the identification of monographic electronic publications in the ISBN system are given and examples are given as well.

The problems of the participants of the domestic book market regarding electronic publications are outlined. The importance of complying with the requirements of legal and regulatory documents on publishing. Electronic publication published in accordance with current national standards has a much higher chance of quickly finding its way to the target audience.

Keywords: *e-publishing; electronic publication; audiobook; imprint; digital distribution; International Book Standard Number System; ISBN*

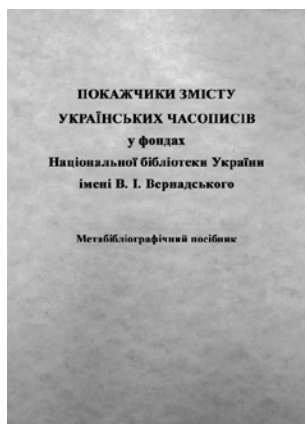
References

1. *Climate Change and COVID-19: UN urges nations to "recover better"*. (2020), United Nations Official Website. [online]. Available at: <https://www.un.org/ru/coronavirus/un-urges-countries-build-back-better>.
2. *Digital Economy Report 2019*. (2020). UNCTAD Official Website, [online]. Available at: <https://unctad.org>.
3. *Amazon to hire 75 000 more workers as demand rises due to coronavirus*. (2020). CNBC Official Website, [online]. Available at: <https://www.cnbc.com/2020/04/13/amazon-hiring-75000-more-workers-as-demand-rises-due-to-coronavirus.html>.
4. *The ears have it: The rise of audiobooks and podcasting. TMT Predictions 2020*. (2020). Deloitte Official Website, [online]. Available at: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/technology/technology-media-and-telecom-predictions/2020/rise-of-audiobookspodcast-industry.html>.
5. Lizunova I. (2020). *Rynok elektronnyh knig v Rossii: specifika proizvodstva i distribucii*, [online]. Available at: http://journals.tsu.ru/uploads/import/1817/files/2306-2061_i19_p106.pdf.
6. Zhenchenko M. (2019). *Cifrovi transformaciyi vidavnichoyi galuzi: monografiya*. 2-ge vid., pererob. i dopov. Kyiv: Zhnec.
7. Vodolazka S. (2020). *Audioknigi yak innovacijnij sposib populyarizaciyi knigi*, [online]. Available at: https://www.academia.edu/38598120/Naukovi_zapiski_Institutu_zhurnalistiki.
8. Pogorelovska I. (2013). Elektronni vidannya: identifikacijnij aspekt. *Derzhava ta regioni*, 2 (14), pp. 136—141.
9. *DSTU 4861:2007. : Vidannya. Vihidni vidomosti (ISO 8:1977, NEQ; ISO 1086:1991, NEQ; ISO 7275:1985, NEQ)*. (2009). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
10. *DSTU 7157:2010 : Elektronni vidannya. Osnovni vidi ta vihidni vidomosti*. (2010). Kyiv: Derzhspozhivstandart Ukraini.
11. Pogorelovska I. O. [uklad.]. (2020). *Instrukciya pro porjadok nadannya Mizhnarodnogo standartnogo nomera knigi v Ukraini (ISBN)*. 8-me vid., zi zmin. i dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
12. Pogorelovska I. O. (2020). *Yak identyfikuyut elektronni vidannya j audioknizhki u sistemi ISBN*. Kulturno-chitackij proekt "Chitomo", [online]. Available at: <https://chytomo.com/iak-identyfikuyut-elektronni-vidannya-j-audioknizhki-u-systemi-isbn/>.

Надійшла до редакції 18 листопада 2020 року

РЕЦЕНЗІЇ

Метабібліографічний посібник "Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського" як наукове бібліографічне видання

Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : метабібліогр. посіб. / [уклад.: Т. В. Добко, В. А. Шкаріна, В. Ю. Радченко ; за участю А. М. Колесниченко ; наук. ред. Т. В. Добко] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2019. — 210 с.

Цінним подарунком дослідникам української історії стало нове видання Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) — метабібліографічний посібник "Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського". Як відомо, бібліографічний облік журнальних і газетних публікацій країни світова спільнота визнала обов'язковим складником національної бібліографії. Це рішення зумовлено високою оцінкою змісту періодичних видань як актуальних засобів масової комунікації, а також їх значенням для майбутніх дослідників історії. Однак виконати поставлене перед національною бібліографією завдання виявилось непросто. Далеко не всі країни здійснюють поточний облік документів, що

становлять зміст періодичних видань. А якщо й здійснюють, то значною мірою вибірково, що може надати лише загальне уявлення про картину суспільного життя та нові публікації. Ретроспективний облік журнальних і газетних публікацій є ще складнішим і здійснюється лише в межах галузевих чи тематичних бібліографічних ресурсів. Ці чинники зумовлюють потребу створення ретроспективних показників змісту окремих періодичних видань, що якнайповніше віддзеркалювали б публікації кожного обраного видання.

Багато науковців уже оцінили користь ретроспективних бібліографічних показників змісту періодичних видань, ґрунтовно їх вивчають і використовують у дослідженнях. Проте не всі й не завжди знають про наявність таких посібників, а про їх місцезнаходження й поготів. Рецензований метабібліографічний показник допоможе подолати бар'єри в доступі до потрібної дослідникам інформації. Він не тільки охоплює спектр ретроспективних показників змісту періодичних видань певної галузі знань, а й вказує точну адресу кожного описаного документа у фонді НБУВ, а за наявності електронної версії показника — ще і його адресу в інтернеті.

Слід зазначити, що, крім бібліографічного опису кожного показника змісту періодичного видання, до нього подано анотацію, котра характеризує його обсяг (кількість відображених праць) і структуру (перелік розділів і наявність допоміжних показників), завдяки чому